การคาดประมาณจำนวนผู้ใช้กัญชาในจังหวัดอุดรธานี

Estimation of Cannabis Users in Udon Thani Province

ปพิชญาณ์ ภักดีราช (Papitchaya Pukdeerach)* ดร.มานพ คณะโต (Dr. Manop Kanato)**

บทคัดย่อ

กัญชาในประเทศไทยมีประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนานทั้งในแง่การใช้ประกอบอาหารในครัวเรือน สมุนไพรพื้นบ้าน เสริมงานอาชีพและเพื่อความบันเทิง การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อคาดประมาณจำนวนผู้ใช้กัญชาในจังหวัดอุดรธานี ด้วยวิธีการคาดประมาณทางอ้อม ดำเนินการสำรวจครัวเรือนด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน ในกลุ่มที่มีอายุ 12-65 ปี ที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนตัวอย่างไม่น้อยกว่า 3 เดือน ได้กลุ่มตัวอย่าง 997 คน เครือข่ายของบุคคลจะถูกคาดประมาณด้วยวิธีควบรวมผล กลุ่มตัวอย่างจะถูกถามถึงจำนวนของคนที่รู้จักและจำนวนคนที่ใช้กัญชาตามการรับรู้ของตนเอง ผลจากการสำรวจด้วยวิธีขยายเครือข่ายจะนำไปสู่การคาดประมาณเครือข่ายของบุคคลและจำนวนคนที่ใช้กัญชา

ในการคาดประมาณผ่านเครือข่ายของบุคคล พบจำนวนคนที่ใช้กัญชาส่วนใหญ่ใช้กัญชาประกอบอาหารมากที่สุด รองลงมาเป็นการใช้กัญชาเพื่อสุขภาพ การใช้กัญชาเพื่อเสริมงานอาชีพ และการใช้กัญชาเพื่อผ่อนคลายตามลำดับ โดยมีผู้ใช้กัญชาในเดือนที่ผ่านมาคิดเป็นค่าคาดประมาณความชุก 910 ต่อ 100,000 ประชากร

จำนวนผู้ใช้กัญชาจากการคาดประมาณ แสดงให้เห็นว่าการแพร่ระบาดของกัญชาเป็นการแพร่ระบาดเฉพาะถิ่นที่ควรได้รับการเฝ้าระวัง

ABSTRACT

Cannabis use has a long history in Thailand as cooking ingredient, herbs, functional use and relaxer. The study examined an indirect method for estimating the size of cannabis users in Udon thani Province. A households survey was conducted using multi stages sampling among 997 individuals who was 12-65 years old, at least 3 months stayed in the sample households. Through summation procedure, personal network size was estimated. The participants were asked to identify the number of their acquaintances whom they perceived to be cannabis users. Using the survey result with the network scale-up method, personal network size and cannabis users were estimated.

Though estimating personal network size, it is emerged that cannabis was used as cooking ingredient, herbs, functional use and relaxer respectively. The estimated past month prevalence was 910 cannabis users in 100,000 population.

Conclusion: Estimating size of cannabis user through the network scale-up method reflects endemic spread of cannabis. This calls for an active surveillance.

คำสำคัญ: การคาดประมาณผู้ใช้กัญชาอุดรธานี

Keywords: Size Estimation, Cannabis Users, Udon Thani

** นักศึกษา หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสุขภาพชุมชน ภาควิชาเวชศาสตร์ชุมชน คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*

*** รองศาสตราจารย์ ภาควิชาเวชศาสตร์ชุมชน คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*

บทนำ

ยาเสพติดนับเป็นปัญหาที่ประเทศต่างๆทั่วโลกให้ความสำคัญและพยายามที่จะขจัดให้หมดไปจากประเทศของตนเนื่องจากเป็นปัญหาที่ก่อให้ความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อการบริหารประเทศ เศรษฐกิจและความมั่นคง โดยรวมของประเทศ เนื่องจากรัฐต้องใช้จ่ายเงินจำนวนมหาศาลไปกับการปราบปรามป้องกันและบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด ในแต่ละปี เป็นจำนวนมาก ในปี 2014 สำนักงานยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งองค์การสหประชาชาติ (United Nations Office on Drugs and Crime: UNODC) รายงานว่ากัญชาจัดเป็นยาเสพติดที่มีการแพร่ระบาดมากที่สุดในปี คศ.2012 มีประชากรทั่วโลก 125-227 ล้านคนที่เป็นผู้เสพกัญชาทั้งในรูปของการเสพกัญชาแห้งและผลิตภัณฑ์จากเรซิน (ยางกัญชา กัญชาน้ำ ฯลฯ) โดยมีผู้ที่เสพในปีที่ผ่านมาอยู่ระหว่าง 2.7-4.9 ของประชากรอายุ 15-64 ปี พื้นที่ที่มีความชุกสูงที่สุด คือ ทวีปแอฟริกา รองลงมา คืออมริกาเหนือ และโอเชียเนียตามลำดับ (UNODC,2014)

สำหรับสถานการณ์การค้ากัญชาในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา (2545-2554) จากฐานข้อมูลของสำนักงาน ป.ป.ส. ได้รายงานการจับกุมกัญชาสูงกว่า 140,000 คดี โดยแต่ละปีจำนวนคดีอยู่ระหว่าง 9,000-24,000 คดี ซึ่งเป็นคดีค้าร้อยละ 10 ในส่วนของผู้ที่เกี่ยวข้องกับกัญชามีอยู่ถึง 120,000 ราย โดยในแต่ละปี ผันแปรอยู่ระหว่าง 8,000-24,000 ราย (มานพ, 2556) แหล่งผลิตกัญชาที่สำคัญและส่งผลกระทบต่อประเทศไทยมากที่สุด คือ สปป.ลาว โดยการลักลอบนำเข้าผ่านทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ผ่านทางจังหวัดนครพนม บึงกาฬ หนองคาย และอุบลราชธานีและในปี 2557 สามารถจับกุมได้กัญชาได้ถึง 15,605.1 กิโลกรัม จากเดิมในปี 2556ที่จับกุมได้กัญชาเพียง 5,482 กิโลกรัม พื้นที่ที่มีการค้ากัญชามากที่สุดคือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีราคาซื้อขายอยู่ที่ประมาณ 100-150 บาทต่อห่อ/ถุง (สำนักยุทธศาสตร์ สำนักงาน ป.ป.ส., 2557)

ประเทศไทย พบว่าการแพร่ระบาดเพิ่มมากขึ้นในกลุ่มเปราะบาง จากการสำรวจการประมาณการจำนวนผู้เกี่ยวข้องกับสารเสพติดในปี พ.ศ.2544 พบผู้ใช้กัญชามีแพร่หลายทั่วทุกภาค และพบว่ามีคนไทยที่เคยใช้กัญชามีอยู่ถึง 5.4 ล้านคน หรือร้อยละ 12.1 ของประชากรอายุ 12-65 ปี ทั่วประเทศ ในขณะที่มีผู้ที่เคยใช้กัญชาในช่วง 1 ปีก่อนทำการสำรวจมีมากกว่าหกแสนคน และผู้ที่เคยใช้กัญชาอยู่ในช่วง 30 วันก่อนการสำรวจ มีมากกว่าสองแสนคน โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีผู้ใช้กัญชามากที่สุด รองลงมาคือภาคเหนือ กรุงเทพฯ ภาคกลางและปริมณฑล และภาคใต้ ตามลำดับ ที่สำคัญมีสัดส่วนของเยาวชนใช้กัญชาเพิ่มสูงขึ้น

จากการประมาณการจำนวนผู้เกี่ยวข้องกับสารเสพติดภาคตะวันออกเฉียงเหนือในปี 2554 พบว่ามีผู้ที่เคยใช้ยาเสพติดชนิดใดชนิดหนึ่งประมาณกว่า 1 ล้านคน หรือคิดเป็นอัตราส่วน 64.9 ต่อพันประชากร โดยประมาณ 9 แสนคน มีประสบการณ์เคยใช้กัญชา โดยมีกลุ่มเยาวชนอายุ 15-25 ปี ถึงร้อยละ 58 (คณะกรรมการบริหารเครือข่ายองค์กรวิชาการสารเสพติด, 2555)

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นพื้นที่ที่มีการแพร่ระบาดของกัญชามาอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้จะมีการจับกุมและปราบปรามมาโดยตลอด แต่ปัญหาของการเสพและการค้ากัญชายังมีให้เห็นอย่างต่อเนื่อง และพบว่าผู้เริ่มเสพกัญชามีอายุน้อยลง ความรุนแรงของกัญชามีมากขึ้น ทั้งนี้ยังพบอีกว่าการแพร่ระบาดของกัญชายังมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นและกระจายไปทุกพื้นที่

จังหวัดอุดรธานีเป็นอีกจังหวัดหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดอยู่ในระดับต้นๆของภาค และในระยะเวลา3 ปีที่ผ่านมา ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2554-2556 พบว่ามีผู้เข้ารับการบำบัดรักษากัญชามากเป็นอันดับ 2 รองจากยาบ้า และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นทุกปี(สุกัญญา, สุวรรณา, 2558)

การประมาณจำนวนผู้ใช้กัญชาในจังหวัดอุดรธานี ซึ่งเป็นความรู้พื้นฐานที่สำคัญเพื่อที่จะใช้เป็นข้อมูลและแนวทางในการป้องกันและวางแผนแก้ไขปัญหาจากการใช้กัญชาต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อคาดประมาณจำนวนผู้ใช้กัญชาในจังหวัดอุดรธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) โดยใช้วิธีขยายเครือข่าย (Network Scale-Up Method: NSUM) เพื่อคาดประมาณจำนวนผู้ใช้กัญชาในจังหวัดอุดรธานี

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ประชากรที่มีอายุ 12-65 ปี ที่อยู่ในทะเบียนราษฎร์ของจังหวัดอุดรธานีเป็นผู้ที่พักอาศัยอยู่ในครัวเรือนไม่น้อยกว่า 3 เดือนในปีที่ผ่านมาและครัวเรือนต้องตั้งอยู่ในจังหวัดอุดรธานีไม่น้อยกว่า 6 เดือนในปีที่ผ่านมา

วิธีการสำรวจ

วิธีการสำรวจใช้การสำรวจภาคตัดขวางโดยใช้การสุ่มแบบหลายขั้น (Multi stages sampling) ดังนี้

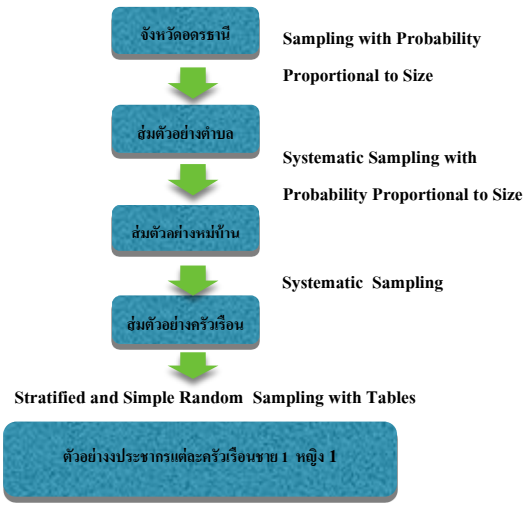

ขั้นตอนที่ 1 เป็นการสุ่มตำบล ด้วยวิธีสุ่มแบบเป็นระบบตามการจัดสรรขนาดตัวอย่าง (Systematic Sampling with Probability Proportional to Size)

ขั้นตอนที่ 2 เป็นการสุ่มหมู่บ้าน/ชุมชนในตำบล ด้วยวิธีสุ่มแบบเป็นระบบตามการจัดสรรขนาดตัวอย่าง (Systematic Sampling with Probability Proportional to Size)

ขั้นตอนที่ 3 เป็นการสุ่มครัวเรือนในหมู่บ้าน/ชุมชนในตำบล โดยใช้แผนที่ที่ได้จากการนับจดของหมู่บ้าน/ชุมชน ด้วยวิธีสุ่มแบบเป็นระบบ (Systematic Sampling)

ขั้นตอนที่ 4 สุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามเป็นสมาชิกครัวเรือนที่มีอายุ 12-65 ปี โดยแยกเพศแต่ละเพศสุ่มตัวอย่างแบบง่ายด้วยตารางเลขสุ่ม (Stratified and Simple Random Sampling with Tables) โดยตัวอย่างต้องสามารถพูดจาสื่อสารได้ และยินยอมร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์ครัวเรือนละ 2 คน (1 ชาย 1 หญิง)

ขนาดตัวอย่าง 1,024 ตัวอย่างกำหนดภายใต้ขอบเขตคลาดเคลื่อน ไม่เกินร้อยละ 15 ของค่าเฉลี่ยเครือข่ายบุคคลและระดับความเชื่อมั่น95%โดยพิจารณาค่าเฉลี่ยของขนาดเครือข่ายทางสังคมประชากรเป็นหลัก จากการทำ pilot study ได้ค่าขนาดเครือข่ายบุคคล 300 โดยมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 275 สำหรับค่าdesign effect 6.7 นำมาปรับใช้โดยอาศัยโครงการที่มีลักษณะเดียวกัน (มานพ, 2554)

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interviewed questionnaire) เพื่อคาดประมาณจำนวนผู้ใช้กัญชาในจังหวัดอุดรธานีซึ่งประกอบด้วยเนื้อหา3 ส่วน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ จำนวน 8 ข้อ เป็นข้อคำถามทั้งปลายปิดให้เลือกตอบและปลายเปิดให้เติมข้อความ ประกอบด้วยข้อคำถามเกี่ยวกับอายุ ปี พ.ศ.ที่เกิด เพศ สถานะภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้

ส่วนที่ 2 แบบสัมภาษณ์ข้อมูลสัมพันธภาพทางสังคม ข้อมูลการรู้จักคนในเครือข่ายทางสังคม: ความสัมพันธ์เชิงสังคม (Summation Method) จำนวน 19 ข้อ

ส่วนที่ 3 แบบสัมภาษณ์ ประชากรที่ต้องการประมาณการ (Unknows Population) ประกอบด้วย

1. คนที่ท่านรู้จักใช้กัญชาในวัตถุประสงค์ต่างๆ จำนวน 6 ข้อ

การพัฒนาคุณภาพเครื่องมือ

การตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา โดยผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา ความถูกต้อง ความครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ ความเหมาะสมด้านภาษา รวมถึงเกณฑ์การให้และการแปลผลคะแนน แล้วนำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยเข้าพบผู้นำชุมชนและประสานความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำวิจัย เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล พร้อมนัดหมาย วัน เวลา และสถานที่ในการจัดเก็บข้อมูล จากนั้นผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย โดยได้ขออนุญาตก่อนทุกครั้ง และให้ลงชื่อไว้เป็นลายลักษณ์

การจัดการข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่เก็บรวบรวมแต่ละชุดจะถูกตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วนสมบูรณ์ นำเข้าข้อมูลแบบ data double entryโดยข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS for window version 16

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) ได้แก่ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน(SD) และช่วงความเชื่อมั่น โดยใช้โปรแกรม SPSS 16 ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย

จากการศึกษาครั้งนี้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง อายุ 12-65 ปี ที่อยู่ในทะเบียนราษฎร์ในจังหวัดอุดรธานี เป็นผู้ที่พักอาศัยอยู่ในครัวเรือนตัวอย่างไม่น้อยกว่า 3 เดือนในปีที่ผ่านมาและครัวเรือนตัวอย่างตั้งอยู่ในจังหวัดอุดรธานี ไม่น้อยกว่า 6 เดือนในปีที่ผ่านมา กลุ่มตัวอย่างจำนวน 1,024 คน ร่วมมือในการศึกษา997 คน คิดเป็นร้อยละ 97.36 กลุ่มตัวอย่างเพศเป็นหญิงมากกว่าเพศชายเล็กน้อย โดยเป็นเพศหญิง ร้อยละ 51.0 เป็นเพศชายร้อยละ 49.0 เมื่อแบ่งตามช่วงอายุ พบว่าส่วนใหญ่อายุอยู่ในช่วง 45-65 ปี คิดเป็นร้อยละ 48.34 โดยอายุเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 41.87 ปี และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 13.42 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จบการศึกษาสูงสุดชั้นประถมศึกษาร้อยละ 47.0 มัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 17.5และมัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 15.8 ตามลำดับ อาชีพของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คืออาชีพเกษตรกรรม ร้อยละ 42.7 รับจ้าง ร้อยละ 23.1 และค้าขาย/อาชีพอิสระ ร้อยละ16.8 ตามลำดับ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีค่าเฉลี่ยรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 8,332.23 บาท (ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 6,984.10) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวน ร้อยละ จำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง (n=997)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	489	49.0
หญิง	508	51.0
อายุ		
12-24 ปี	143	14.34
25-44 ปี	372	37.31
45-65 ปี	482	48.34
อายุเฉลี่ย41.87ปี(13.429)		
ระดับการศึกษา		
ไม่ได้เรียนหนังสือ	5	0.5
ประถมศึกษา	469	47.0
มัธยมศึกษาตอนต้น	174	17.5
มัธยมศึกษาตอนปลาย	158	15.8
อาชีวศึกษา(ปวช./ปวส.)	88	8.8
อนุปริญญา	2.2	2.2
ปริญญาตรี	78	7.8
อื่นๆ	3	0.3
อาชีพ		
เกษตรกรรม	426	42.7
ค้าขาย/อาชีพอิสระ	167	16.8
รับจ้าง(เอกชน)	230	23.1
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	46	4.6
ไม่มีรายได้/อยู่บ้าน	38	3.8
กำลังศึกษา	83	8.3
อื่นๆ	7	0.7
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 8332.23 (6984.10)		

เครือข่ายบุคคลที่รู้จักในสังคมของกลุ่มตัวอย่าง ด้วยวิธีควบรวมผล (summation method) ได้ค่าเฉลี่ยของเครือข่าย เท่ากับ 222.6 คน(95%CI 213.1, 232.0) ส่วนเบี่ยงมาตรฐาน เท่ากับ 154.2 ค่ามัธยฐาน 180 คน (พิสัยควอไทล์206) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ขนาดของเครือข่ายทางสังคม โดยวิธี Network Scale- up Method

เครือข่ายทางสังคม	อุดรธานี
ประชากร	1,571,958
ค่าเฉลี่ย	222.6
ต่ำสุด	0
สูงสุด	887
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	154.2
95%CI : lower	213.1
95%CI :upper	232.0
มัธยฐาน	180
พิสัยคลอไทล์	206

จำนวนผู้ใช้กัญชาเป็นส่วนย่อยของขนาดเครือข่ายบุคคล จำนวนคนที่เสพกัญชาในช่วง 30 วัน ที่ผ่านมา มีค่าเฉลี่ย0.9 คน (95%CI:0.7, 1.1) ในเครือข่ายแต่ละบุคคลทำให้ สามารถคาดประมาณจำนวนผู้ใช้กัญชาในจังหวัดอุดรธานี ได้ 6,193 คน คิดเป็น 394 ต่อแสนประชากร และคนที่ปลูกกัญชาไว้ใช้เองในครัวเรือน เป็นส่วนย่อยของขนาดเครือข่ายบุคคล จำนวนคนที่ปลูกกัญชาไว้ใช้เองในครัวเรือน ในช่วง 30 วันที่ผ่านมา มีค่าเฉลี่ย 0.7 คน (95%CI;0.5, 0.9)ในเครือข่ายแต่ละบุคคลทำให้ สามารถคาดปะมาณจำนวนคนที่ปลูกกัญชาไว้ใช้เองในครัวเรือนในจังหวัดอุดรธานีได้ 5,062 คน คิดเป็น 322 ต่อแสนประชากร ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าประมาณการจำนวนผู้ใช้กัญชาในจังหวัดอุดรธานีโดยวิธีNetwork Scale- up Method

จังหวัดอุดรธานี	ใช้กัญชาใน 30 วัน	ปลูกกัญชาไว้ใช้เอง
ค่าเฉลี่ย	0.9	0.7
ต่ำสุด	0	0
สูงสุด	25	26
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	3.7	3.0
95%CI :lower	0.7	0.5
95%CI :upper	1.1	0.9
มัธยฐาน	0	0
พิสัยควอไทด์	0	0
คาดประมาณจำนวน	6,193	5,062

จากการคาดประมาณจำนวนผู้ใช้กัญชาในจังหวัดอุดรธานี พบว่า ผู้เสพกัญชามีวัตถุประสงค์การใช้แตกต่างกัน

1. คนที่ใช้กัญชาในการประกอบอาหาร ในรอบปีที่ผ่านมา มีอยู่เฉลี่ย 2.2 คน (95%CI: 1.6, 2.8) ในเครือข่ายแต่ละบุคคล ทำให้สามารถคาดประมาณจำนวนคนใช้กัญชาในการประกอบอาหารในจังหวัดอุดรธานี ได้ 15,414 คน

2. คนที่ใช้กัญชาเป็นสมุนไพร ในรอบปีที่ผ่านมา มีอยู่เฉลี่ย 1.8 คน (95%CI: 1.3, 2.3) ในเครือข่ายแต่ละบุคคล ทำให้สามารถคาดประมาณจำนวนคนใช้กัญชาเป็นสมุนไพรในจังหวัดอุดรธานี ได้ 12,614 คน

3. คนที่ใช้กัญชาเพื่อเสริมให้ทำงานดีขึ้นในรอบปีที่ผ่านมา มีอยู่เฉลี่ย 1.7 คน (95%CI: 1.2, 2.2) ในเครือข่ายแต่ละบุคคล ทำให้สามารถคาดประมาณจำนวนคนใช้กัญชาเพื่อเสริมให้ทำงานดีขึ้นในจังหวัดอุดรธานี ได้ 12,283 คน

4. คนที่ใช้กัญชาเพื่อผ่อนคลาย ในรอบปีที่ผ่านมามีอยู่เฉลี่ย 0.7 คน (95%CI: 0.4, 0.9) ในเครือข่ายแต่ละบุคคล ทำให้สามารถคาดประมาณจำนวนคนใช้กัญชาเพื่อผ่อนคลายในจังหวัดอุดรธานี ได้ 4,641 คน ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ค่าประมาณการจำนวนผู้ใช้กัญชาในจังหวัดอุดรธานีโดยวิธี Network Scale-up Method

จังหวัดอุดรธานี	ใช้กัญชาประกอบอาหาร	ใช้กัญชาเป็นสมุนไพร	ใช้กัญชาเพื่อเสริมการทำงาน	ใช้กัญชาเพื่อผ่อนคลาย
ค่าเฉลี่ย	2.2	1.8	1.7	0.7
ต่ำสุด	0	0	0	0
สูงสุด	90	60	90	50
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	9.5	8.3	8.2	3.8
95%CI:lower	1.6	1.3	1.2	0.4
95%CI:upper	2.8	2.3	2.2	0.9
มัธยฐาน	0	0	0	0
พิสัยควอไทด์	0	0	0	0
คาดประมาณจำนวน	15,414	12,614	12,283	4,641

อภิปรายผล

จากการศึกษาเชิงสำรวจ (Cross Sectional Survey) เพื่อการคาดประมาณจำนวนผู้ใช้กัญชา ในจังหวัดอุดรธานี ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธี Network Scale-up ซึ่งเป็นการคาดประมาณทางอ้อม ดำเนินการสำรวจครัวเรือนด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน ในกลุ่มที่มีอายุ 12-65 ปี ที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนตัวอย่างไม่น้อยกว่า 3 เดือน ได้กลุ่มตัวอย่าง 997 คน เครือข่ายของบุคคลจะถูกคาดประมาณด้วยวิธีควบรวมผล

Killworth et al. (1998) ใช้ขนาดเครือข่ายทางสังคมที่รู้จักด้วยการติดต่อกัน ในระยะเวลา 2 ปีที่ผ่านมา

มานพ (2553) ได้ค่าขนาดเครือข่ายทางสังคม ซึ่งพบว่าการคาดประมาณของคนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 247.4 คน

มานพ (2554) ได้ค่าเฉลี่ยเครือข่ายทางสังคมในจังหวัดนครราชสีมา 199.54 คน

ในการศึกษานี้ใช้ขนาดเครือข่ายทางสังคมที่รู้จักด้วยการติดต่อกันในระยะเวลา 1 ปีที่ผ่านมา ทำให้ได้ค่าเฉลี่ยของเครือข่ายทางสังคมในจังหวัด222.6 คน

พูนรัตน์, มานพ (2557) ใช้ขนาดเครือข่ายทางสังคมมนระยะเวลา 1 ปีที่ผ่านมาได้ค่าขนาดเครือข่ายทางสังคมของชุมชน 134.01 คนสอดคล้องกับ อานนท์ และคณะ (2557) ได้ค่าเฉลี่ยเครือข่างทางสังคมของชุมชน 232.81 คน

เห็นได้ว่าขนาดเครือข่ายของสังคมของตัวอย่างขึ้นอยู่กับการนิยามด้วยว่ารู้จัก (1 ปีหรือ 2 ปี) และขอบเขตของการปกครอง (ประเทศไทย, จังหวัด, ชุมชน) ทำให้ได้ค่าเฉลี่ยเครือข่ายแตกต่างกัน ซึ่งจะมีผลโดยตรงต่อการคำนวณค่ากลุ่มเป้าหมายที่ต้องการคาดประมาณ

2. วิธีการหาขนาดเครือข่าย มีขั้นตอนสำคัญ 3 ขั้นตอน คือ

1) กำหนดข้อสันนิษฐานเบื้องต้นว่าประชากรทั้งหมดมีความสัมพันธ์กับขนาดเครือข่ายทางสังคมของแต่ละบุคคล และสัมพันธ์กับขนาดของกลุ่มเป้าหมาย

2) คำนวณค่าขนาดเครือข่ายของสังคมแต่ละบุคคล

3) คาดประมาณขนาดกลุ่มเป้าหมาย

3. ขนาดเครือข่ายมีวิธีคำนวณอยู่ 2 วิธี (Kanato, 2015) คือ

1) การเปรียบเทียบกลุ่มอ้างอิง (Reference Group Method) เป็นการเปรียบเทียบขนาดเครือข่ายทางสังคม ด้วยการอ้างอิงกลุ่มประชากรที่เป็นที่รู้จักกันดี และเป็นตัวเลขอ้างอิงของทางราชการ

2) การควบรวมผล (Summation Method) เป็นการรวมประชากรแต่ละกลุ่มย่อยที่กำหนดเข้าด้วยกัน วิธีแรกเป็นวีการที่น่าเชื่อถือ แต่มีข้อจำกัดที่ไม่สามารถใช้ตัวเลขอ้างอิงตามที่กำหนด ในขณะที่กำหนดวิธีที่สอง เป็นวิธีการที่ง่ายต่อการดำเนินการ แต่ขนาดเครือข่ายจะใหญ่หรือเล็กขึ้นอยู่กับจำนวนประชากรแต่ละกลุ่มที่จะนำมารวมกัน

ในการศึกษานี้ใช้การควบรวมผล ซึ่งง่ายต่อการปฏิบัติ แต่อาจให้ค่าที่แตกต่างไปจากการเทียบกลุ่มอ้างอิง ซึ่งหมายความว่า การศึกษาในประเทศไทยพบความแตกต่าง 5 % (มานพ, 2557) จนถึง 140% (มานพ, 2554)

โดยการคาดประมาณทางอ้อมใช้การหาขนาดเครือข่ายสังคมมาวิเคราะห์ผล ค่าขนาดเครือข่ายทางสังคมแปรผันตามขนาดพื้นที่และระยะเวลาที่กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถาม จากการศึกษาพบว่าค่าเฉลี่ยของขนาดเครือข่าย เท่ากับ 222.6 คนซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ มานพ คณะโต และคณะ เรื่องการสำรวจครัวเรือนเพื่อประมาณการจำนวนประชากรกลุ่มเสี่ยงต่อการติดเชื้อ HIV ในจังหวัดนครราชสีมา 2554 ด้วยวิธี ขยายเครือข่าย พบว่า เท่ากับ 199.54 คน จะเห็นได้ว่าค่าเฉลี่ยที่ได้ทั้งสองการศึกษามีค่าแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย ทั้งนี้เนื่องจากการสอบถามให้ได้จำนวนคนทั้งหมดที่แต่ละคนรู้จักใน 2 ปีที่ผ่านมาเป็นเรื่องยากมาก มีข้อจำกัดด้านการจำย้อนหลัง จึงอาจอนุมานได้ว่า ค่า c เฉลี่ย สองการศึกษานี้ไม่แตกต่างกันนัก

กัญชาเป็นยาเสพติดที่เป็นที่นิยมใช้มากในประชากรทั้งโลกการคาดประมาณจำนวนคนที่ใช้กัญชาในการศึกษานี้พบว่า ส่วนใหญ่ใช้กัญชาประกอบอาหารมากที่สุด รองลงมาเป็นการใช้กัญชาเพื่อสุขภาพ การใช้กัญชาเพื่อเสริมงานอาชีพ และการใช้กัญชาเพื่อผ่อนคลายตามลำดับ โดยมีผู้ใช้กัญชาในเดือนที่ผ่านมาคิดเป็นค่าคาดประมาณความชุก910 ต่อแสนประชากรจำนวนผู้ใช้กัญชาจากการคาดประมาณแสดงให้เห็นว่าการแพร่ระบาดของกัญชาเป็นการแพร่ระบาดเฉพาะถิ่นที่ควรได้รับการเฝ้าระวัง

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดีเนื่องจากผู้วิจัยได้รับเกียรติและการสนับสนุนจากผู้มีพระคุณหลายท่าน

ขอขอบพระคุณ รศ.ดร.มานพ คณะโต อาจารย์ที่ปรึกษาที่ให้คำชี้แนะมาโดยตลอด และ ดร.พูนรัตน์ ลียติกุล

ขอขอบพระคุณ คุณพ่อคุณแม่ที่คอยให้กำลังใจด้วยดีตลอดมา

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการบริหารเครือข่ายองค์กรวิชาการสารเสพติด.ประมาณการจำนวนผู้เกี่ยวข้องกับสารเสพติดในประเทศไทย พ.ศ.2554.กรุงเทพ: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด; 2555.

พูนรัตน์ ลียติกุล, มานพ คณะโต. การคาดประมาณประชากรที่ดื่มแอลกอฮอล์และผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการดื่มแอลกอฮอล์ ในชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ว.การพัฒนาสุขภาพชุมชน มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2557; 2(4): 1-20

มานพ คณะโต. การประมาณการจำนวนประชากรกลุ่มซ่อนเร้นด้วยวิธีขยายเครือข่าย. ขอนแก่น:เครือข่ายพัฒนาวิชาการและข้อมูลยาเสพติดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัย ขอนแก่น; 2554.

มานพ คณะโต และคณะ. การสำรวจครัวเรือนเพื่อประมาณการจำนวนประชากรกลุ่มเสี่ยงต่อการติดและแพร่เชื้อเอชไอวี ด้วยวิธีขยายเครือข่าย (Network Scale-Up Method) จังหวัดนครราชสีมา 2554 โดยเครือข่ายพัฒนาวิชาการและข้อมูลสารเสพติดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. กรุงเทพฯ: จรัญสนิทวงศ์การพิมพ์; 2554.

มานพ คณะโต. สถานการณ์กัญชา พ.ศ.2545-2554ในสังเคราะห์สถานการณ์สารเสพติด พ.ศ.2545-2555.โดยคณะกรรมการบริหารเครือข่ายองค์กรวิชาการสารเสพติดสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด; 2556.

มานพ คณะโต. ศึกษาคาดประมาณจำนวนประชากรกลุ่มชายมีเพศสัมพันธ์กับชายพนักงานบริการ ผู้ใช้ยาเสพติดด้วยวิธีฉีด โดยเครือข่ายพัฒนาวิชาการและข้อมูลสารเสพติด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. กรุงเทพฯ:จรัญสนิทวงศ์การพิมพ์; 2557

สุกัญญา กาญจนบัตร,สุวรรณา อรุณพงค์ไพศาล. การศึกษารูปแบบการใช้กัญชาของผู้ป่วยในโรงพยาบาลธัญญารักษ์อุดรธานี. ว.การพัฒนาสุขภาพชุมชน มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2558; 3(1): 57-79

สำนักยุทธศาสตร์ สำนักงาน ป.ป.ส.กระทรวงยุติธรรม.แนวโน้มสถานการณ์ยาเสพติดในช่วง พ.ศ.2558-2562. กรุงเทพฯ: สำนักงาน ป.ป.ส.; 2557.

อานนท์ ภูชาดึก และคณะ. การประมาณความชุกของผู้สูบบุหรี่ด้วยวิธีการขยายเครือข่าย(Network Scale Up Method) ตำบลทรายมูล อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น. ว.การพัฒนาสุขภาพชุมชน มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2557; 2(3): 93-106

Killworth, PD, McCarty, C, Bernard, HR, Shelley, GA, Johnsen, EC.Estimation of seroprevalence, rape, and homelessness in the UnitedStates using a social network approach.Evaluation Review. 1998;22(2):289-308.

Manop Kanato. Size Estimation of Injecting Drug Users through the Network Scale-Up Method in Thailand. Journal of The Medical Association of Thailand 2015; 98(Suppl.6): 17-24.

United Nations Office on Drugs and Crime. World Drug Report 2014. Geneva: UNODC.2014